

25.2.2015

Yksikön päällikkö

Kaupunginmuseon / Keski-Uudenmaan maakuntamuseon lausunto Helsingin yleiskaavaluonnoksesta

HEL 2012-012586 T 10 03 02 00

Helsingin kaupunginmuseo / Keski-Uudenmaan maakuntamuseo tarkastelee yleiskaavaluonnosta kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta ja on päättänyt antaa seuraavan lausunnon. Kaupunginmuseo ja Museovirasto ovat neuvotelleet kaavaluonnoksesta ja sen vaikutuksista kulttuuriympäristöihin sekä linjanneet kannanottojaan. Museoviraston lausunto tulee tarkentamaan joiltakin osin kaupunginmuseon lausuntoa.

Yleiskaavan visiossa Helsinki on vuonna 2050 raideliikenteen verkostokaupunki, jossa on vahva, nykyistä laajempi pääkeskus.

Kantakaupunkia on laajennettu nykyisten moottoriteiden tai moottoritiemäisten katujen varteen muuttamalla niitä kaupunkibulevardeiksi. Esikaupunkien keskukset asemakaavoitetaan kaupunkikeskustoiksi, joita tiivistetään ja kehitetään urbaanina kaupunkirakenteena.

Asukasmäärä Helsingissä olisi vuonna 2050 yleiskaavan ennusteen mukaan 860 000 asukasta. Tavoitteena on riittävä asuntotuotanto, palvelujen saatavuus, palvelujen ja työpaikkojen saavutettavuus sekä viihtyisä ja turvallinen kaupunkiympäristö ja riittävät virkistysalueet.

Uusi yleiskaava on mitoittava yleiskaava. Mitoitus on esitetty rakentamistehokkuutena asuntovaltaisilla alueilla. Yleiskaavan tavoitteellisen asemakaavavarannon saavuttamiseksi asemakaavat tulisi laatia vähintään yleiskaavan mahdollistamalla keskimääräisellä tehokkuudella.

Kaupunginmuseon näkökulmia:

Kaupunginmuseo pitää yleiskaavan esiin tuomia Helsingin vahvuuksia; historiallinen matala keskusta, merellisyys, matkustajalaivojen saapuminen suoraan kaupungin ytimeen sekä Keskuspuisto ja muut laajat viheraluekokonaisuudet oikeaksi osuvina ja kaupunkikulttuurin kannalta merkittävänä tekijöinä.

Kaupunginmuseo haluaa kuitenkin nostaa esiin sekä kantakaupungin että esikaupunkialueiden osalta kaupunkiympäristön laadun, joka on uhattuna, kun kaupunkia aletaan järjestelmällisesti tiivistää. Kaupunginmuseon näkemyksen mukaan kulttuuriympäristöt, rakennuskannan kerroksellisuus, rakennustaiteellisesti arvokkaat

25.2.2015

Yksikön päällikkö

asuntoalueet, merelliset maisemat, puistot ja aukiot ovat niitä Helsingin tunnustettuja laatutekijöitä, joiden tulee olla lähtökohtana yleiskaavan ratkaisuihin päätettäessä. Tiivistäminen vaatii usein kullekin alueelle räätälöityjä ratkaisuja.

Asuntovaltaisten alueiden tiivistämisestä kertoo kaavamääräyksen tehokkuusluku. Tehokkuusluvun perusteella on vaikea arvioida esitettyä muutosta ja rakennusoikeuden lisäystä suhteessa nykyiseen. Joka tapauksessa olemassa olevan kaupunkirakenteen säilyminen tunnistettavana on uhattuna, jos yleiskaavan tehokkaimman mitoituksen mukainen rakentaminen toteutuu. Yleiskaavamääräyksillä tulee varmistaa, että täydennysrakentaminen toteutetaan alueiden arvot ja ominaispiirteet huomioon ottaen.

”Merellinen Helsinki” teemakartalla on tuulivoimamerkintä, jonka eteläpuolelle voidaan selvittää tuulivoimaloiden sijoittamista. Kaupunginmuseon huolta herättää tuulivoimaloiden mahdollisen rakentamisen vaikutukset kaupungin edustan maisemallisesti herkkään merelliseen ympäristöön.

Kulttuuriympäristöjen huomioon ottaminen:

Helsingin yleiskaavaluonnos ei täysin seuraa Uudenmaan 2.vaihekaavun tavoitteita. Esimerkiksi Tuomarinkylän kartanon yhteyteen kaavaillun rakentamisen ja Vartiosaaren keskiosan täydennysrakentamisen yhteydessä on näillä eri kaavatasoilla ristiriita. Maakuntakaavan määräyksen mukaan on turvattava merkittävien kulttuuri- ja maisema-arvojen säilyminen ja otettava huomioon alueen kokonaisuus ja ominaisluonne.

Kaupunginmuseo esittää huolensa yleiskaavan ohjauksen riittävydestä kulttuuriympäristöjen ja kulttuurimaiseman vaalimisen osalta tarkemmassa suunnittelussa. Selostuksen mukaan Suomenlinnan maailmanperintökohteen raja-alue, valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Vantaanjoen valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, muinaismuistolain suojaamat kohteet ja muut lainsäädännöllä suojellut kohteet sekä maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt sekä helsinkiläiset kulttuuriympäristöt ja helsinkiläinen maisemakulttuuri otetaan huomioon asemakaavoituksessa. Yleiskaavakarttaan niitä ei ole merkitty, mitä museo pitää puutteena.

Sen sijaan kaavakartalla on yleisluontoisia mainintoja kulttuuriympäristön säilyttämisestä, mitä kaupunginmuseo ei kuitenkaan pidä kulttuuriympäristön arvojen turvaamiseksi riittävänä. Osassa käyttötarkoituksien määräyksissä on mukana

25.2.2015

Yksikön päällikkö

kulttuuriympäristöjen huomioon ottaminen. Esimerkiksi keskustojen osalta määrätään seuraavasti: Kulttuurihistorialliset, rakennustaiteelliset ja maisemakulttuurin arvot tulee ottaa huomioon alueiden kehittämisessä. Samoin virkistys – ja viheralueiden yhteydessä määrätään kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyttämisestä, mutta asuntovaltaisten alueiden yhteydestä tämä puuttuu.

Kulttuuriympäristökohteiden ja alueiden keskeisimmät arvot on kuvattu ansiokkaasti kaavaselostuksen liitteenä olevassa Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt –raportissa.

Selvityksen yhteydessä on kehitetty yleiskaavaa palveleva, vaikutusten arvioinnin työkaluksi tarkoitettu, esikaupunkien uudempien kerrostaloalueiden (1940-1980) muutoksensietokykyä käsittelevä herkkyystarkastelu sekä helsinkiläisten kulttuuriympäristöjen arvotihentymäkarta. Edellä mainitut analyysit ja karttaesitykset tulee jatkossa olla tarkemman suunnittelun tausta-aineistoja ja lähtötietoja esimerkiksi alueiden tiivistämismahdollisuuksia tarkasteltaessa.

Jotta yleiskaavasta välittyisi kulttuuriympäristötieto selkeänä ja yhtenä suunnitteluun vaikuttavana tekijänä, tulisi Helsinkiläiset kulttuuriympäristöt arvotihentymäkarta tuoda omana teemakarttanaan yleiskaava-aineistoon ja kaavamääräyksissä viitata em. karttaan.

Kulttuuriympäristöihin kohdistuvat vaikutukset:

Yleiskaavan vaikutukset kohdistuvat arvokkaiden alueiden rajautumiseen ja kulttuuriympäristöön kokonaisuutena. Yleiskaavan koko kaava-alueita koskeva määräys edellyttää, että kaupunkiympäristö suunnitellaan ottaen huomioon kulttuuriympäristöt. Vaikutusten arvioinnissa tuodaan esiin haasteet maisemallisten arvojen säilyttämisessä laajempien kokonaisuuksien yhteydessä. Valtakunnallisesti merkittäviä kohteita Helsingissä on muuta maata runsaammin ja tämä tuo lisävastuuta kulttuuriympäristön vaalimiselle.

Vaikutusten arviointia varten pitää ymmärtää yleiskaavan mahdollistama mitoitus suhteessa jo käytettyyn rakennusoikeuteen. Tehokkaan rakentamisen salliminen väistämättä uhkaa kulttuuriperintöä ja maisemaa, ja näiden erilaisten arvojen yhteensovittaminen on vaikeaa.

Valtakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristöihin kohdistuu suuria paineita kauttaaltaan (esimerkiksi keskustan kortteleiden täydennysrakentaminen, Töölöön sijoittuvat hankkeet, Hakaniemi, Pitäjänmäen aseman ympäristö, Tuomarinkylän kartanoalue,

25.2.2015

Yksikön päällikkö

Pihlajamäki, Käpylä, Herttoniemi, I maailmansodan linnoitteet, Lapinlahden sairaala-alue, Malmin lentoasema, Osuusliikkeiden ja teollisuuden Sörnäinen, Malmin rautatieasema, Vallilan asuinalueet, Vartiosaari). Esimerkiksi Tuomarinkylän ja Vartiosaaren osalta yleiskaavan rakentamistehokkuus on räikeästi ristiriidassa RKY-2009 rajaukseen ja kulttuuriympäristön sietokykyyn nähden.

Kaupunginmuseo ja Museovirasto ovat sopineet työnjaosta Malmin lentokentän ja Suomenlinnan osalta siten, että Museovirasto käsittelee yleiskaavalausunnossaan näitä kohteita.

Arkeologinen perintö

Yleiskaavaluonnoksessa muinaismuistolain suojaamille esihistoriallisten ja historiallisten kiinteiden muinaisjäännösten kohdille, etupäässä viheralueille, on osoitettu muuttuvaa maankäyttöä/rakentamista, joka tulee tuhoamaan runsaasti kokonaan tai osittain laajoja tai yksittäisiä kohteita. Merkittävintä puuttuminen on ensimmäisen maailmansodan aikaiseen linnoitusvyöhykkeeseen, joka sijoittuu kaupunkirakenteessa suurelta osin tiivistyvälle esikaupunkivyöhykkeelle. RKY 2009-listaukseen kuuluu Helsingin manneralueella 14 ensimmäisen maailmansodan aikana linnoitettua aluetta. Listaukseen ei ole kuitenkaan valittu kaikkia puolustusketjun hyvin säilyneitä, tyypillisiä ja harvinaisia osia ja kokonaisuuksia, jotka edustaisivat eri linnoitusvaiheita, rakennustapoja, historiallista kerroksellisuutta, linnoitusjärjestelmän alueellista laajuutta ja maisemallisia arvoja.

Kaikki hyvin ja huonomminkin säilyneet linnoitteet ovat muinaismuistolain suojaamia. Tällä hetkellä ei ole olemassa riittävää maastotietoa kohteista. Aiemmat maastoinventoinnit ja yleiskaavaa varten tehty linnoitusvyöhykkeen inventointitilanteen tarkistus –raportti eivät ole riittäviä, jotta osattaisiin arvottaa kohteita ja antaa ehdotuksia rakentamisen sijoittamisesta siten, ettei merkittäviä linnoituskohteita liian suuressa mitassa tuhoutuisi. Maastoinventointi tulee tehdä vähintäänkin muuttuvilla maankäytönalueilla, jotta saadaan riittävä ajantasainen tieto kaavaratkaisujen pohjaksi. Yleiskaavassa esitetty selvitysten tekeminen asemakaavavaiheessa ei turvaa kohteita.

Linnoitusvyöhykkeen suojelutavoitteiden ja kaupunkirakenteen tiivistämisen yhteensovittaminen on tulevien maankäytön muutosten haasteita. On välttämätöntä löytää molemmat näkökulmat huomioivia yhteensovittamisen periaatteita, joiden tukemana kaupungin kehittämistä ja rakentamista voidaan suunnitella ja ohjata siten, että linnoituslaitteet saadaan osaksi elävää ja toimivaa

25.2.2015

Yksikön päällikkö

yhdyskuntarakennetta. Tämä edellyttää jatkuvaa keskustelua ja vuorovaikutusta eri tavoitteiden yhteensovittamisen välineinä.

Vedenalaisista muinaisjäänöksistä lausunnonantaja on Museovirasto.

Lopuksi:

Alueiden ja ympäristöjen tiivistäminen täydennysrakentamalla kohdentuu olemassa olevaan kerrokselliseen ympäristöön. Täydennysrakentamisessa tulee tunnistaa kulttuuriympäristön paikallisuus, erityisyys ja arvot. On tärkeää, että yleiskaava antaisi välineitä rakennetun kulttuuriympäristön hallitun muutoksen ohjaamiseen.

Olemassa olevan kaupunkirakenteen säilyminen tunnistettavana on uhattuna, jos yleiskaavan tehokkaimman mitoituksen mukainen rakentaminen toteutuisi. Kaupunginmuseo esittääkin maltillisempaa ja kulttuuriympäristöt paremmin huomioon ottavaa mitoitusta. Suunnittelumääräyksiin tulee lisätä määräys kulttuuriympäristöistä yksilöidymmin.

Edellä mainittuun viitaten yleiskaavaluonnos ei täysin täytä MRL:n määrittelemiä yleiskaavan kulttuuriympäristön vaalimiseen kohdentuvia sisältömäärityksiä. 39 § mukaan yleiskaavaa laadittaessa on maakuntakaava otettava huomioon siten kuin siitä edellä säädetään. Yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen. 41 § mukaan, jos jotakin aluetta tai rakennusta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi suojeltava, yleiskaavassa voidaan antaa tarpeellisia määräyksiä (suojelumääräykset). Myöskin valtakunnalliset alueiden käyttötavoitteet edellyttävät kulttuuriperinnän huomioon ottamista eri kaavatasojen ratkaisuihin.

Kaupunginmuseo esittää, että RKY-2009 ja maakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä sekä arkeologisesta perinnöstä tulee kaava-aineistossa olla teemakartta/-karttoja. Selkeyden vuoksi olisi harkittava kahta erillistä teemakarttaa muinaisjäänöksistä; erillinen teemakartta maalinnoituksen kohteista ja toisella teemakartalla muut muinaisjäänökset (myös vedenalaiset). Kiinteiden muinaisjäänösten osalta kohteet on esitettävä pisteinä ja aluerajauksina Museoviraston muinaisjäänösrekisterin mukaan. Sekä kulttuuriympäristöä että arkeologista perintöä koskevien teemakarttojen tulee olla oikeusvaikutteisia ja näin niillä on suoraan vaikutusta asemakaavoitusvaiheessa tehtäviin ratkaisuihin.

25.2.2015

Yksikön päällikkö

Lisätiedot

Sari Saresto, tutkija, puhelin: +358 9 310 36483
sari.saresto(a)hel.fi

Anne Mäkinen
yksikön päällikkö

Tiedoksi

Museovirasto, kulttuuriympäristön suojelu
Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Postiosoite

PL 4300
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginmuseo@hel.fi

Käyntiosoite

Sofiankatu 4
Helsinki 00170
<http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmu>
seo

Puhelin

+358 9 310 36630

Faksi

+358 9 310 36664

Y-tunnus

0201256-6

Tilinro

800012-62637

Alv.nro